

Roztěž, Stará a Nová Lhota

Roztěž se nachází asi 8 km od Kutné Hory jihozápadním směrem. Spolu s osadou Nová Lhota tvoří jedno katastrální území a spadá pod obec Vidice.

Zeměpisná poloha Roztěže je 15°11'40'' východní délky a 49°54'30'' severní šířky. Nejnižším bodem obce je hladina přehrady Vrchlice v nadmořské výšce 323,8 m (při plném stavu vody). Zámek byl postaven ve výšce 408 m n. m., nejvyšší bod leží v Krejčovce ve výšce 429 m n. m.

Katastrálním územím obce Roztěž protékají tři potoky: na jihu je to Švadlenka, uprostřed Vidický (Lázeňský) potok a na severu Vejvanovský potok. V současné době se všechny vlévají do vodárenské nádrže Vrchlice, která tvoří východní hranici katastru.

Rybníky v katastru obce již nejsou skoro žádné. Zbyly pouze rybníček nahoře u Pokorných (požární nádrž), Malý Jordánek dole pod vsí a časem zanesený rybníček v Nové Lhotě.

Spojení s okolím zajišťuje silnice od Bylan přes Novou Lhotu k Roztěži, která vyúsťuje za lesem na silnici Malešov - Uhlířské Janovice. Dále je to „nová“ silnice, vedoucí z Malešova do Roztěže, a potom do Nové Lhoty a kolem Tuchotic na Karlov.

Roztěž je obklopena kolem dokola lesy. Dříve to byly vesměs lesy listnaté, tvořené zejména duby, habry, buky, břízami, lipami a jívami. Vyskytoval se zde také modřín, jen řídké jedle, borovice a smrk. V roce 1912 se začalo se zakládáním lesů jehličnatých.

Dějiny Roztěže

Ves Roztěž bývala nejspíš sídlem dvou vladyků. Ze zápisu v Deskách zemských se dovídáme, že jedno sídlo obýval Ješek s manželkou Příbou. Když oba zemřeli, připadl jejich majetek jako odúmrtí¹ králi, což bylo zapsáno 5. srpna 1391. Na tento majetek si činili nároky Dorota z Roztěže a její bratr Ctibor. Celé toto zboží, sestávající z poplužního dvora, však bylo přirčeno Janovi, řečenému Sulíkovi z Poděhús. Ten je ale postoupil do rukou Ctibora, křížovníka od sv. Máří, jak bylo do Desek zemských zapsáno v roce 1401. Spory o toto dědictví se táhly až do roku 1407.

Na druhém sídle vladyckém připomínají se r. 1396 Štěpán z Roztěže a r. 1401 Ryntar z Roztěže, který pocházel z Nové Vsi, a dále r. 1408 Bernhard z Roztěže, jinak z Nové Vsi. Je pravděpodobné, že jeden z vladyckých statků ležel naproti vyústění cesty od Lázní - tzv. Ovčáčky - na silnici z Roztěže do Malešova, kde se dodnes říká U Šesti lip.

Pramenů se nám pak ale nedostává po celé 15. století, víme jen, že v té době Roztěž patřila k Malešovu a kolem roku 1476 byla přidělena ke dvoru, který byl později sloučen s malešovským panstvím a odtud také spravován.

V Berní rule Čáslavského kraje z roku 1651 je uvedena jen ves Lhota (Stará Lhota) a panský dvůr Roztěž.

V Müllerově mapě království Českého z roku 1720 jsou již zakresleny obě Lhoty, ale Roztěž je zakreslena bez názvu. Je zde zakreslen pouze název Jägerhaus (lovecký dům).

¹ Právo krále na majetek po zemřelém, který neměl dědiců

Zámek Roztěž

V knize Ant. J. Zavadila „Kutnohorsko slovem i obrazem“ z r. 1912 se o historii zámku píše:

„Na nejvyšším vrcholku roztěžském 402 m. n. m. stávala již v dávnověku tvrz. Byla asi dřevěná, neboť během času zanikla beze stopy.

Na témž místě postavil statečný rytíř Bohuslav z Košic hrad, kterýž pojmenován byl „Hrad na Strži“ neboli „Černý hrad“. Bohuslav z Košic zřídil sobě zde pohodlné obydlí, ze kterého otevírala se čarokrásná vyhlídka na Železné hory, Čáslav, Horu Kutnou, Nov. Dvory i daleké okolí kraje čáslavského. Zříceniny hradu toho byly znatelný ještě roku 1679 (August Sedláček: Hradby zámky a tvrze království Českého díl XII). Hrad na „Strži“ dal zajisté jméno malé obci roztěžské, která pod ním na svahu byla založena.

Hrabě Jan Špork, který panství malešovské r. 1666 koupil, odstranit dal zříceniny a vystavěl tu r. 1669 pohodlný lovecký zámek“.

O tom, zda skutečně tento hrad existoval, nejsou žádné písemné doklady, případně o jeho podobě nemáme bližší představu a není ani známo, zda stál v prostoru dnešní stavby a jeho pozůstatky byly zahrnuty do nově budovaných zdí, či až při okraji prudkého terénního zlomu, který jihovýchodně od zámku vybíhá do ostrohu nad potokem Švadlenkou. Tuto otázku by mohl osvětlit pouze podrobný archeologický průzkum.

Dědic Jana Šporka, jeho syn František Antonín Špork, pak v posledních letech 17. stol., v souvislosti s výstavbou kláštera na Vysoké, realizoval rozsáhlý záměr dotvoření okolní krajiny, která si tento vzhled uchovala částečně dodnes.

Šlo především o alej, která vedla ze zámku až na vrch Vysoká. Byla vysazena po roce 1695 a tvořilo ji 1100 lip. Do dnešních dnů se z ní zachovala pouze ta část, která lemuje cestu od zámku k Roztěži, od Roztěže do Nové Lhoty, a za Lajpcikem k Tuchoticím. Další alej vznikla jako vyhlídková cesta. Začínala zhruba v místech vlevo od domku zámeckého zahradníka, vedla pod první most pod silnicí nad Roztěží, přes Bažantnici přímo k vrchu Vysoká, kde na mírném terénním zlomu končila vyhlídkou. Takto je zakreslena v katastrální mapě z roku 1838.

Jiný krajinotvorný důležitý prvek v těsném okolí zámku, jehož původ můžeme klást do doby Šporkovy, byl poměrně široký průsek zvaný Švadlenka, který se táhl od průčelí zámku do údolí potoka Švadlenka a končil kamenným mostkem pod Čertovou skálou. Podoba tohoto průseku je patrná v katastrální mapě z roku 1838 a otevíral se zde malebný pohled na Železné hory. Dalším jsou klenuté kamenné mostky přes potok Švadlenka v jejím údolí.

Otevřenou otázkou zůstává původ dlouhé modřínové aleje, která začíná u zámku podél hrany údolí potoka Švadlenka směrem na Malešov. Na výše citované mapě je již vyznačena a její stáří by tedy mělo být minimálně kolem 200 let, ale není doloženo, zda vznikla s ostatními alejemi.

Přírodně krajinářský park s pravidelným parterem, založený roku 1826 a upravený v letech 1908–12 podle návrhu Františka Thomayera, volně navazuje na okolní lesy.

Po celé 18. století neprodělal zámek podstatnější stavební úpravy. Změnilo se však jeho bezprostřední okolí - francouzskou zahradu, kterou začátkem 20. století vystřídal anglický park, který se v podstatných rysech zachoval dodnes.

Když však v roce 1809 získali panství Dalbergové, nechal Karl svob. pán z Dalbergu r. 1827-30 lovecký zámek empírově přestavět a pro své pohodlí upravit. V tomto loveckém zámku bylo vkusně upraveno 30 pokojů, kaple, dvě veliké síně, komora na zbraně, kuchyň,

spíže a sklepy. Nablízku v lesíku na hraně údolí Švadlenky nechal postavit konírny a pod zámek na svahu ke vsi zahradu a dům pro zahradníka.

Na vnitřním uspořádání čtyřkřídlé stavby s vnitřním uzavřeným čestným dvorem, přístupným vjezdem ze západní části se mnoho nezměnilo. Na stávající budovu bylo přistavěno druhé patro. Po obvodě dvora, zdobeného arkádami, byla chodba, ze které se vstupovalo do místností zámku a stejná dispozice byla s největší pravděpodobností dodržena i v patrech. Ze zámku se vycházelo klenutou branou přímo na mírně se svažující terén, jak jej známe

dnes při příjezdové cestě. Po smrti Fridericha Ferdinanda svob. pána z Dalbergu, pána na Dačicích (Morava), Malešově atd. bylo panství rozděleno mezi dva bratry. Panství v Čechách obdržel starší syn Karl Heribert Dalberg z rodu komoříků z Wormsu, svobodný pán z Dalbergu, nar. 15. dubna 1849 v Řečici na Moravě, a ten si lovecký zámek nechal přestavět na panské sídlo.

Plány na přestavbu zhotovil vídeňský architekt Leopold Bauer (krnovský rodák), jehož návrh schválený v roce 1908 odpovídal duchu vídeňského secesního klasicismu, u nás jinak velice řídké zastoupeného slohu.

Stavebních prací, které začaly v roce 1909, se ujala stavební firma Antonína Vepřky z Malešova. Podle nápisu ve štítu (Wieder neu aufgebaut im Jahre MDCCCXCX /znovu nově přestavěno v roce 1910/) bylo nejprve dokončeno hlavní průčelí, a celá stavba i s vnitřními úpravami byla majitelům předána v roce 1911.

Erby v průčelí zámku jsou alianční erby majitelů – nahoře ve štítě je erb Dalberg a Sturmfeder podle přestavby za Karla Antona Dalberga v letech 1827 – 1830. Erb níže je alianční erb Dalberg a Spiegel, podle manželky Karla Heriberta, Marie Gabrielly v. Spiegel zum Diesenbergh-Hanxleden, za níž byl zámek přestavěn do dnešní podoby. Dále je zde osm emblémů představujících činnost tohoto šlechtického rodu zleva: věda, hudba, divadlo, literatura, církev, válka, hospodářství a lovectví.

Přízemí zámku bylo zřízeno pro služebnictvo a kuchyně, první poschodí obýval majitel a druhé poschodí sloužilo za příbytek hostům. Celkem bylo v zámku mimo prostorných sklepů a krásného schodiště 39 pokojů, 2 kuchyně a 12 komor.

Zámek byl velmi moderně zařízen, opatřen vodovodem, ústředním teplovodním topením, elektrickým proudem, který se vyráběl na malešovské pile buď pohonem parním, nebo při dostatku vody vodní turbinou. Spojení zámku bylo zajištěno telefonem, nejen s ústřední kanceláří, ale i se všemi dvory a hofy statku. Pro chlazení potravin zde byl již stroj na výrobu ledu (kompresor), poháněný elektrickým proudem. Veškerý náklad převyšoval milion korun.

Za zámek k západu byly budovy hospodářské, jako byty pro kočí, strojní prádelna se sušárnou, konírny, komory na postroje, kolny na kočáry atd.

Nejpodstatnějším zásahem do struktury budovy loveckého zámku bylo zazdění arkád přízemí, zrušení dvora. Do prostoru dvora bylo vestavěno trojramenné schodiště, které vytvořilo předpoklad pro vznik dnešní haly. Budova dostala nové krovy, sledující původní tvar střechy. Konstrukčně zajímavé a na svou dobu velice progresivní bylo řešení zaklenutí dvora skleněným stropem v kovové konstrukci. Strop je zavěšen na táhlech zakotvených v ocelové, rovněž prosklené části krovu a prostor mezi oběma stropy byl vytápěn, aby se zabránilo hromadění sněhu na skleněné střeše.

Podél západní strany zámku byla postavena již dříve zmíněná hospodářská budova, jejíž střední polygonální pavilon, spojený s hlavní budovou mostem, umožnil přímou komunikaci mezi prvním patrem a západní částí parku.

Na severní a jižní straně byla k zámku přistavěna v šíři čtyř okenních os jednopatrová křídla, opatřená krátkými příčnými trakty. Severní byl vyhrazen kapli prostého půdorysu s polygonálním uzávěrem a dřevěným kazetovým stropem a v jižním byly zřízeny obytné místnosti. Kaple byla zasvěcena „Nanebevstoupení Panny Marie“. Je zde krásný mramorový oltář, v jehož zadní straně je zabudováno několik goticky tesaných kamenů ze zříceniny hradu Dalburg v Porýní - původním to sídle říšských svobodných pánů z Dalbergu.

Podstatně se změnil i prostor před průčelím zámku, kde byl postaven velký balkon na sloupech a vznikla obezděná terasa, vyzdobená sochami šesti sedících psů. V ose zámku bylo vytvořeno dvouramenné schodiště, v jehož středu, podle barokního stylu, se nachází kašna s malou jeskyňkou a se sochou sv. Antonína Paduánského, který káže rybám.

Při zavádění ústředního topení bylo zbouráno několik kachlových krbů, ale vzhled interiérů vhodně doplnily provedené štukové omítky a soubor mosazných slohově čistých svítidel², zachovaných v jídelně a v jednom ze salonků v prvním patře. Ještě se zachovala původní kamna v saloncích v prvním patře. Dále jsou zde ještě dva krby. Velký v hale a druhý v malé jídelně. Na tomto krbu je kovová deska s aliančním erbem Dalberg – Zobel v. Giebelstadt (koňská hlava) a letopočtem 1753.

V jižním křídle byly ložnice rodiny. Na konci chodby byla ložnice pána domu a vpravo paní domu. V přízemí je průjezd jižním křídlem a byl zde byt pro správce zámku. Z každé strany nad průjezdem jsou balkony. Nahoře v malém štítku jsou věžní hodiny.

Nahoře v patře byly umístěny lovecké trofeje, které původně byly v pavilonu, mezi mostem a vstupem do západní části parku. Za zmínku stojí, že na tomto zámku byla velká sbírka loveckých zbraní, které jsou dnes uloženy v depozitáři zámku Lednice na Moravě. Je škoda, že i ostatní mobiliář zámku nebylo možné vystavit aspoň na jiném státním zámku, např. v Dačicích.

V dubnu 1945 opustili poslední majitelé, Salm-Salmové, zámek, který byl následně zestátněn. V tomto roce značně utrpěl od sovětských vojáků, kteří zde byli ubytováni. V únoru 1946 byl zámek předán Svazu československých novinářů, kteří zde zřídili své školící a rekreační středisko. V osmdesátých letech 20. stol. byla vyměněna původní eternitová krytina za měděnou krytinu. V té době ještě prosperovalo zahradnictví a park kolem zámku byl řádně udržován. V současné době je zahradnictví opuštěné a spolu s parkem a zámkem chátralo. Koncem roku 2002 a začátkem ledna 2003 byl zámek vystěhován, včetně původního nábytku, obrazů a dalšího zařízení a předán novému majiteli panu Terry Gou, který provedl přestavbu a modernizaci zámku při zachování původního vzhledu i vnitřní dispozice.

Zálibu v líbezné scenérii roztěžské krajiny a zámku našli zejména filmoví tvůrci. Mimo jiných se zde točil film režiséra K. Kachyni „Setkání v červenci“ a oblíbený televizní seriál „Život na zámku.“

² Novináři odvezli v roce 2002 i tato svítidla

Dějiny zámku Roztěž jsou těsně spojeny s panstvím, které tvořilo jeho hospodářské zázemí až do pozemkové reformy po vzniku Československé republiky. Centrem panství bylo městečko Malešov. Význam Roztěže vzrostl ve druhé polovině 17. století, kdy byl z polorozbořené tvrze vybudován malý zámek.

Malešov byl podle legendy založen kutnohorským měšťanem Křištofem Malešem. Ten zde nechal postavit sedm chatrčí pro uhlíře, kteří v milířích pálili dřevěné uhlí pro Kutnou Horu. S rostoucí těžbou dřeva pro potřeby kutnohorských stříbrných dolů se rozrostla i osada a již kolem roku 1375 byla povýšena na městečko. Nejprve byl Malešov v držení královské komory a na začátku 14. století přešlo zboží malešovské do rukou Zdislava z Leštiny a z Malešova a jeho syna Zdeňka, jimiž začíná dlouhá řada jeho majitelů.

Krátkou dobu bylo panství v rukou Purcharta z Midburka, který jej roku 1359 prodal i s hradem tehdy mocnému klášteru sedleckému s podmínkou, že zde nebudou zakládány žádné rybníky, aby nepoškodily kutnohorské dolování. Klášter však záhy ve finanční tísní Malešov prodal kutnohorské patricijské rodině Rothardů a ti jej roku 1411 přenechali Martinu Kladnému z Těchlovic.

V roce 1738 bylo panství rozděleno. Obec Suchdol s obcí Vysoká byly od konce třicátých let v držení Václava Neumana z Puchholzů a jeho syna Jana a Osteinové tyto obce získali zpět koupí až v roce 1749.

V 19. století mělo panství rozlohu 2 467,68 ha a zahrnovalo 27 vesnic s 6 152 obyvateli. Z dřívějších dob k němu patřily cihelna, pila, šindelna, pivovar a hospodářské dvory v Albrechticích, Bílejově, Dobřeni, Malešově, Miskovicích, Roztěži, Suchdole a Zdeslavicích. V 19. století k nim přibýly cukrovar, železné hamry, vinopalna a olejárna, které však byly do konce století zrušeny.

Po pozemkové reformě, provedené v roce 1918 v nově vzniklé Československé republice, zůstala v majetku Dalbergů pouze Roztěž a několik hospodářských dvorů a lesy, které sňatkem s Marií Annou a po smrti Marie Gabriele v roce 1936 přešly na rodinu Salm-Salmů. Po jejich útěku v dubnu 1945 jim byl celý majetek ještě téhož roku konfiskován.

Kaplička v Roztěži

Podle pověsti rostl na místě, kde dnes stojí kaplička, v 17. stol. strom, a na něm visel obraz Panny Marie, jak bylo dříve obvyklé na rozcestích v lesích. Pověst nevypráví, kdo kdy sem obrázek připevnil. Jen to je jisté, že poblíž stromu tehdy stávala mohutná olše a pod ní vyvěral pramínek zdravé železité vody, vlévaje se do malé studánky.

V 18. století se tu prý v koruně olšového (podle jiných svědectví hlohového) keře zjevila Panna

Maria s Ježíškem v přepodivné jasnosti, lesku a líbeznosti. Pověst o tomto zjevení se velmi rychle rozšířila mezi zbožným lidem z celého kraje. Zástupy věřících se ubíraly k obrázku a studánce, aby se zde pomodlily. Neduživí si vymývali vodou z pramene oči a jak svědectví uvádí, mnozí záhy nabývali úlevy a někteří i uzdravení.

Od těch dob byly pokládány strom a studánka za posvátné a stále více se stávaly útočištěm lidí nemocných a neduživých. Časem byla olše velmi zubožena, neboť poutníci z ní ulamovali kousíčky jako prostředek proti bolestem zubů.

Z milodarů poutníků a dobrodinců byla nad studánkou a u olše vystavěna dřevěná kaplička, do níž byl přenesen obraz Bohorodičky, doposud zavěšený na stromě. Kaplička se však vlivem povětrnosti časem rozpadla. Proto se mezi poutníky pilně sbíraly příspěvky na výstavbu nového přístřeší obrázku Panny Marie. Potud pověst.

Roku 1819 byla vybudována na mírném návrší okrouhlá zděná kaple. Protože sem putovalo stále velké množství věřících, přáli si, aby kaple byla rozšířena. Pro tento účel se opět konaly sbírky. Část návrší před kapličkou byla urovnána, vchod do studánky byl vyzděn a roku 1830 byla k původní kapličce přistavěna loď, na kterou Karl Anton Dalberg věnoval potřebný materiál. Kaple byla uvnitř vybavena umně zhotovenými lavicemi³.

Dne 18. června 1830, v den Nejsvětější Trojice, byla původní malá zděná okrouhlá kaple posvěcena hrabětem z Coudenhove, majitelem jindického panství. Hrabě byl vdovec a otec sedmi dětí, a ač v minulosti důstojník, s papežským povolením se stal knězem a později kanovníkem při chrámu sv. Štěpána ve Vídni. Zde založil vlastním nákladem klášter hnědých sester.

Brzy poté konsistoř v Hradci Králové povolila, aby v den Nejsvětější Trojice (první Roztěžská pouť, která se počítá 8 neděl od Velikonoc) a na svátek Narození Panny Marie, tedy 8. září, se v této kapli konaly slavné služby Boží. Později přibyl svátek Nanebevzetí panny Marie 15. srpna, což byly tři poutě Roztěžské, přičemž nejslavnější byla první z nich. Od šedesátých let 20. století však sláva roztěžských poutí neustále upadala a v dnešní době se již ani neslaví. Pouze na první a třetí pouť se koná v kapličce bohoslužba, která je poměrně hojně navštěvována věřícími.

Obraz Matky Boží Pomocné s Ježíškem na oltáři v kapli byl vymalován jedním bratrem řádu jezuitského z kutnohorské koleje. Zvonek umístěný na věži kapličky o váze 20 kg

³ Ty byly koncem 20. století odvezeny do kostela na Bykání.

pocházel z kláštera na Vysoké (ten byl v I. světové válce konfiskován), taktéž odtud pocházejí dlaždice v kapli. Roku 1878 byla kaple opravena Dalbergem. O rok později, v den Nejsvětější Trojice, se při požehnání převrátil svícen s hořící svící, čehož důsledkem se vzněla a shořela všechna výzdoba na oltáři. Obraz ale k údivu přítomných zůstal pohromou nedotčen. V roce 1921 věnovala paní Gabriele Dalbergová kapli zvonek nový.

V roce 1947 byla provedena větší oprava kapličky. Byl opraven oltář včetně zlacení a obraz Panny Marie. Dále byla upravena terasa před kapličkou a opraven vchod ke studánce. V roce 1961 byla opravena střecha a místo staré šindelové krytiny byla zhotovena krytina plechová. V dnešní době však již kaple značně chátrá.

Nahoře v roztěžské vsi je ještě jedna malá kaplička s výklenkem stojící pod dvěma lipami. Ve výklenku byla dříve krásně vyřezávaná dřevěná soška sv. Jana Nepomuckého a starý Mariánský obraz, který sem věnoval roztěžský občan Opasek v první polovině 19. století. Obě památky jsou již dávno ukradeny. Kolem kapličky býval dřevěný plůtek a v malé zahrádce stávala dřevěná zvonička. Zvonek o váze 10 kg byl v I. světové válce zabaven. V roce 1922 byla provedena sbírka na zakoupení nového zvonku na zvoničku u kapličky. Zvonek byl zakoupen za 1125 Kčs. Bohužel i tento zvonek byl zabaven pro válečné účely ve II. světové válce. Zvonička již nebyla obnovena a dřevěný sloup včetně plůtku již dávno vzaly za své.

Tuto zvoničku měl na starost za určitou odměnu jeden z chudých občanů, který pravidelně ráno, v poledne a večer na znamení k modlitbě vyzváněl a v případě požáru zvonil na poplach.

V roce 2001 byla kaplička opravena na náklady obecního úřadu.

Roztěžské Lázně

Vedle kapličky stojí původní hájovna, č. p. 19, kterou pravděpodobně nechali vybudovat Šporkové. Pod touto hájovnou naproti kapličce stávala prostinká dřevěná krčma, která poskytovala občerstvení hladovým a ziznivým poutníkům. Po nějakém čase se přistavěly dřevěné lázně s železitou vodou. Ve svátek a v neděli zde hrávala venkovská kapela z Malešova. R. 1825 byly dřevěné lázně zbourány a postaveny nové z kamene a cihel. Lázně měly osm pokojíků a osm koupelen se železitou vodou a poměrně velký sál. Voda sem byla vedena ze studny v poli pod Šesti lipami dřevěným potrubím. Bývalo tu hlučno, neboť se sem sjíždělo z blízka i z dále dosti hostů, aby se osvěžili lázněmi a okolní přírodou. Roztěž a zvláště Lázně byly výletním místem Kutné Hory, ale i Čáslavi, Kolína atd. Oblibu tohoto místa dosvědčuje slavný kutnohorský rodák Josef Kajetán Tyl, který napsal překrásné a dojemné „Pomněnky z Roztěže“. Později zde čerpal látku ke svému románu „Zlato v ohni“ spisovatel a redaktor Osvěty Václav Vlček, který zde pobýval na letním bytě.

Také náš mistr Vrchlický tu rád pobýval, kdykoliv do Malešova zavítal. Vzpomenul ve svých spisech i šprýmovného hostinského Františka Procházku, který měl na všech lázeňských sklenicích napsáno „Ukradeno v Roztěži“.

Lázně roztěžské již dávno zašly, ale poutníci a výletníci nadále navštěvovali kapličku a Lázně. Tam ve stínu košatých lip hledali občerstvení, nacházeli zde odpočinku a poté se rozcházeli po celém krásném, romantickém, vonným

vzduchem naplněném okolí. Dnes je zde již jen hospoda otevřená pouze v letním období a o víkendech.

Vznik Lhot a výklad názvu obce

Vznik Lhot se datuje začátkem 13. století za panování Přemysla Otakara I. Lhoty byly zakládány většinou drobnými feudály v okrajových částech katastrů existujících vesnic s feudálním osídlením. Jsou dílem vrcholné kolonizace, osazované domácím obyvatelstvem. Jejich zakládání bylo spojeno s obtížnými kultivačními pracemi a náleží do poslední fáze osidlovacího procesu méně hodnotné nebo lesní půdě, kterou museli vymítit a za tyto práce byli obyvatelé osvobozeni na přesně stanovený počet let od dávek daní a poplatků. Jednalo se o tzv. „lhóty“ polehčení, od čehož dostávaly jména. Tímto způsobem využívala drobná šlechta racionálněji dosud nevyužitou půdu v okrajových částech katastru a tím si zvyšovala i své důchody. Ve Lhotách zpravidla neexistovala feudální sídla a nebyla zde ani centra farní správy. V době předhusitské byly zřízeny jen v 8 lokalitách z celkového počtu Lhot.

V současné době se na území bývalého Československa nachází cca 360 obcí nesoucí pojmenování Lhota, Lhotka, Lhůta, Lhotce, Lehota.

Stará Lhota

Asi 800 m jihozápadně od Malešova ležela po obou březích Vrchlice osada Stará Lhota, čili Dolní Lhota. Stála již ve 14. století a ve farní matrice na Bykání se připomíná jako Dolní Lhota, tak jako i její sousedka - Horní Lhota. Měla 18 čísel. Chalupy této Lhoty netvořily žádnou náves, stály tu různě dílem na stráni, dílem v údolí Vrchlice. Před I. světovou válkou byly domy vesměs pokryty došky. Pouze mlýn (U Jandejsků), který v obci stál, byl pokryt po vyhoření v r. 1898 taškami. Nejstarší v obci byla rodina Krtilova. Připamatovávala se prý již počátkem 18. století.⁴

Z Berní ruly Časlavského kraje se dovídáme, že k roku 1651 byli ve vsi 2 rolníci – Mikuláš Borový a Jakub Janů. Dále pustý rolnický grunt Šedivovských.

František Palacký ve svém díle z roku 1848 „Popis království Českého“ uvádí, že ve Staré Lhotě bylo v té době 15 domů a 125 obyvatel. V Ottově encyklopedii se uvádí k roku 1890,

⁴ Kutnohorský slovem i obrazem. Ant. J. Zavřel

18 domů a 111 obyvatel.

Stará Lhota se rozkládala po obou březích říčky Vrchlice. Levá strana po toku říčky patřila do katastru obce Roztěž a pravá do katastru obce Malešov. Do Staré Lhoty byl přístup po cestách od silnice Roztěž – Bylany z rozcestí nad Novou Lhotou, které je dodnes znatelné a dále byla cesta od Písků, která je již zaorána. Na malešovskou stranu byl přístup po cestě od silnice Nová Lhota – Malešov a to mezi vrchy Štimberk a Červeňák, dnes je již také zaoráná. Spojení obou částí bylo zajištěno lávkou přes Vrchlici. Na Vrchlici mezi mlýnem Karlov a Starou Lhotou byl jez, odkud byl vybudován náhon na mlýn U Jandějsků. Těsně pod Starou Lhotou byl další jez a odtud byl náhon na mlýn Rabštejnka.

Jak vypadala Stará Lhota před zatopením? Po cestě od Nové Lhoty se přišlo na rozcestí. Vlevo jsme pokračovali k domkům čp. 9 U Chlumsků, další čp. 8 U Nováků a dále se přišlo na cestu od Písků do Lhoty a tam po levé straně bylo stavení čp. 5 U Lepšíků. Z rozcestí v pokračování rovně po této cestě jsme přišli k čp. 7 U Mrňáků a dále ke mlýnu U Jandějsků čp. 4. Vpravo jsme došli k čp. 1 U Syrovů, pod nimi vlevo bylo stavení čp. 2 U Sedláčků a naproti vpravo čp. 3 U Vaňků. Na straně roztežského katastru bylo tedy 8 domů. Na katastru Malešova byly tyto domky: čp. 6 U Furků, čp. 12 U Matějků, čp. 13 U Kolářů, čp. 14 U Chlumských, čp. 15 U Seckých, čp. 16 U Slavíků, čp. 17 U Matějků, čp. 18 U Paštyků a čp. 19 U Seckých.

Letecký snímek Staré Lhoty a Rabštejnky z roku 1954⁵

⁵ http://kontaminace.cenia.cz/NIKM_4.swf

Vlevo je domek původně Lepšíků a potom

Vaňkových čp. 3 a vpravo U Mrňáků čp. 7

Pohled na Jandejsků mlýn proti proudu Vrchlice.

Vlevo Kolářova chalupa a uprostřed cesta
z roztěžské strany

Opět pohled na Jandejsků mlýn proti proudu
Vrchlice. V popředí je jez na Vrchlici odkud byl
náhon na mlýn Rabštejnku a vlevo jsou domy: první
čp.12 -U Matějků, původně domek Furků, další čp.6-
U Furky Aloise a čp.13- U Kolářů

První chalupa čp. 13, Kolář Jaroslav, další čp. 6
Furka Alois, za ním čp. 12 Matějková Anna, nahoře
ve stráni čp. 17 také Matějková Anna, vedle je čp.
14 Chlumský Bohumil a vzadu je ještě čp. 15 Secký
Josef.

Zprava bydleli Furkovi, Matějkovi a nahoře ve stráni Chudobovi.

Pohled na konec (malešovské) Malé Strany. Poslední stavení u vody bylo čp. 16, U Slavíků a nahoře je čp. 19, kde dříve bydleli Stejskalovi a poté staří Seckovi, vpravo je čp. 15, tady bydleli mladí Seckovi (obě čp. patřila Seckým). Uprostřed je lávka přes Vrchlici.

Mlýn Rabštejnka

Ke Staré Lhotě patřil také níže na Vrchlici ležící mlýn Rabštejnka, vzdálený asi 10 minut chůze. Mlýn Rabštejnka, který se připomíná již ve 14. století, patřil k hrádku Rabštejn. Poté v průběhu věků patřil různě k panstvím Dobřeň a Malešov. Později patřil do katastru roztěžského a měl čp. 10. Z Pozemkové knihy se dovídáme, že v roce 1871 se stává majitelem Josef a Anna Novákoví, v roce 1901 Rudolf a Emilie Jelínkovi, v roce 1919 Dr. Jaroslav

Novák a v roce 1935 pan Emil Procházka. Ve II. světové válce Němci odvezli a popravili mlynáře pana Emila Procházku na základě udání, že má uschováno velké množství obilí. Posledním majitelem byl syn E. Procházky – pan Jaroslav Procházka. V 50. letech 20. století se ve mlýně přestalo mlít a v důsledku výstavby vodárenské nádrže na Vrchlici byl mlýn v 70. letech rozbořen. Dnes je zatopen.

Za starých dob poblíž tohoto mlýnu stávala tvrz Rabštejn. Jméno hrádku Rabštejn (analogicky přeneseno i na sousední mlýn) je odvozeno z německého podstatného jména Rabe - krkavec, havran a Stein - kámen, skála. Rabštejn tedy česky znamenal hrad Krkavec, Krkavčí kámen, Havraní kámen.

Ve 14. století bylo zvykem, že bohatí patriciové kutnohorští měli statky mimo město. Mezi

ně patřil Nicolaus Rabenstein pán na Rabštejně. Dále byla majitelkou Voršila, manželka Rotleva (také Rokleva). Ta r. 1393 prodala stálý úrok na zboží svém rabštejnském. Když Jiřík Rotlev (Roklev) zemřel, vdala se Voršila asi roku 1400 za Prokopa, kramáře. V roce 1416 na Rabštejně sídlil Jakub Píšek, bohatý horník, a později horník Hanuš Leml. Po roce 1455 hrad Rabštejn zanikl a zůstal zde jen mlýn, který patřil roku 1567 k Malešovu a pak k Dobřeni, poté byl přivtělen do katastru roztěžské obce.

Hrádek Rabštejn zřejmě stával na ostrohu nad Vejvanovským potůčkem, který tvoří severní hranici roztěžského katastru při jeho vtoku do Vrchlice (dnes přehrady) směrem ke Lhotě. Jsou tu ještě znatelné haldy kamení, zbytky zdí a pravděpodobně propadlý sklep. Vše je zarostlé lesem.

Při výstavbě vodárenské nádrže na Vrchlici v 70. letech 20. století byla Stará Lhota rozbourána a od roku 1973 je již částečně zatopena. Část osady, která není zatopena, je zalesněna. Dosud jsou zde ještě patrné zbytky zdiva. Nad vodou by tak zbyly pouze domy u Syrovů, Nováků a Krtilů. Lidé z obce se většinou odstěhovali do bytovek v Malešově nebo si tamtéž postavili rodinné domky.

Výstavba vodního díla Vrchlice byla zahájena v roce 1966. Průběh výstavby byl ovlivněn geologickými poměry, které si vyžádaly další důkladný průzkum a posouzení. Betonáž byla pozastavena a bylo provedeno statické přešetření podle nových hodnot. V říjnu 1969 byla betonáž dokončena. Zkušební provoz vodní nádrže byl zahájen 31.7.1970. Trvalý provoz 1.4.1973. Stará Lhota byla zatopena a spolu s ní i celé vrchlické údolí.

Údolím Vrchlice kolem Rabštejnky vedla výletní cesta z Kutné Hory do Staré Lhoty a dál do Roztěže krásným údolím s romantickými skalisky.

Novodobé fotografie ⁶:

Nádržka na vodu

⁶ Fotografie převzaty www.zanikleobce.cz

Stará zasypaná studna

Původní úvozová cesta ve Staré Lhotě.

Nová Lhota

Součástí katastru roztěžského je i Nová Lhota. Leží při silnici z Roztěže do Bylan. Ta byla vybudována před I. světovou válkou. Dříve vedla přes osadu pouze cesta, která směřovala od Staré Lhoty přes ves a u Lajpciku vycházela na silnici z Malešova k Tuchoticím. Proto také je osada rozložena z větší části mimo stávající silnici.

Nová Lhota čili Horní byla založena v 17. století na půdě zboží malešovského. Neplodná půda byla rozdělena šesti rodinám (archiv Malešovský), které se zavázaly vzdělávat půdu, robotu na panství konati a pro sebe příbytky vystavěti.

Původ jména Lhota není neznámý. Osadníci totiž usazující se na některém místě vrchností vykázaném, vyměnili sobě po tehdejším zvyku, aby nové jejich domy na jistou dobu neb lhůtu i třeba několikaletou osvobozeny byly od poplatků. Proto dle lhůty, osady takové Lhotami, Lhůtami, Lhotkami atd. pojmenovány byly. Dle tohoto zvyku byly založeny obě zdejší osady a obdržely jméno „Lhota“.⁷

František Palacký ve svém díle z roku 1848 „Popis království Českého“ uvádí, že v Nové Lhotě v té době bylo 8 domů a 68 obyvatel. V Ottově encyklopedii se uvádí k roku 1890, 11 domů a 67 obyvatel.

⁷ Kutnohorsko slovem i obrazem, díl druhý, část I., str. 208- 209

Severně od obce se rozkládá lokalita „Píska“, kde jsou usazeniny z křídového moře a je zde možno nalézt množství zkamenělin živočichů. Dříve zde byly písničky, ve kterých se těžil písek na stavby v širokém okolí. V současné době se již neužívají, některé jsou částečně zasypané. Dnes je toto území ponecháno jako přírodní lokalita. Byla zde v roce 2003 nalezena část kostry dinosaura první v naší republice.

Lipsko (Lajpcik)

Při silnici z Malešova k Tuchoticím stojí starobylý hostinec „Lipsko“ - zvaný všeobecně Lajpcik. Má čp. 8 a náleží k Nové Lhotě. Původ hostince sahá do doby napoleonské bitvy u Lipska roku 1813. Na paměť této bitvy dostal jméno „Leipzig“, což bylo později přeměněno na české Lipsko. Jeho prvním majitelem byl kovář, který zde provozoval své řemeslo. V roce 1864 byla kovárna zrušena a zbyl zde jen hostinec.

Před I. světovou válkou byl majitelem pan Edvard Němec, c. k. strážník v. v. (císařsko královský strážník ve výslužbě). Posledním hostinským byl až do své smrti 18. dubna 1968 jeho syn Antonín Němec (* 18. 6. 1894). Tím také zanikl hostinec na „Lajpciku“, dnes již budova hostince slouží jen potomkům pana Němce jako rekreační chalupa.

Historie a panské rody

O válkách husitských mnoho vytrpělo okolí Malešova. Sám držitel Malešova, buď Martin, anebo jeho dědic, stál proti Husitům a ti chtějící ho za to ztrestati, s celou svou silou na podzim r. 1421 stanuvše nad tvrzí silně do ni stříleli, takže konečně pátý den majitel tvrze 19. listopadu 1421 se všemi zásobami Husitům se vzdal. O několik let později strhla se bitva poblíž Malešova mezi Pražany a Žižkou. (7. dne měs. června ve středu před sv. Duchem r. 1424.)

V tom čase byl majitelem Malešova, přestože s určitostí nevíme, kdy se tak stalo - Zbyněk z Křešic. Po jeho smrti císař Zikmund zboží to vdově pozůstalé Elišce a synům jejím Mikuláši, Zbyňkovi a Hynkovi z Křešic za 1000 kop grošů zastavil. Potom se dostal Malešov pověstnému hejtmanu táborskému, Ondřejovi Keřskému z Římovic. Ten roku 1440 převedl Malešov na jiného pověstného rytíře Beneše Mokrovouského z Hustiřan, přítele a věrného bojovníka strany kališnické, který se zúčastnil také důležitějších veřejných jednání a bojoval v bitvě u Lipan roku 1434 na straně panské jednoty. Poté se choval klidně a teprve když však byl popraven starý jeho přítel, Jan Roháč z Dubé a na Sioně, tu zcela veřejně proti císaři mluvil a jemu vypověděl 28. září 1437 válku. Spojiv se s úhlavními nepřáteli a škůdci císařovými, najmě s Koldou z Náchodu, Hertvikem z Rousínova, Chvalem z Machovic a Bedřichem ze Strážnice, nemilosrdně po Čechách hospodařili. Ba i samého hlavního města Prahy byl by se málem zmocnil (v roce 1440).

Po smrti jeho (po roce 1464) dědil statky syn Jiřík z Hustiřan. Ten patřil mezi nejhrošlivější přívržence krále Matyáše uherského. Když po smrti krále Jiřího dosedl na trůn Vladislav, vyslal nejvyššího purkrabího Jana Jence z Janovic, aby města a hrady ku straně uherského krále stojící, ku vzdání se přiměl. Jenec dobyl mnohá města, tvrže a hrad a přinutil tak r. 1472 Jiříka, aby se vzdal, což on také učinil. Potom byl velkým přívržencem královým a roku 1477 se zúčastnil s králem výpravy do Rakous a za jeho služby se jej král zastal 26. března v jeho při s Kutnou Horou ohledně rybníků.

Jiřík prodal malešovské zboží r. 1525 za 3500 kop gr. č. Jiříku Hášovi z Újezda († r. 1540), kdy již Roztěž náležela celá k tomuto panství. Měl jedinou dceru Mandalenu, která se provdala za Jana st. Salavu z Lipy. Poněvadž měl Salava z Lipy také již své zboží, učinili si oba manželé roku 1548 vzájemné zápisy do desk zemských. Avšak manžel zemřel dříve manželky své - dědiců nezanechal. Všecko zboží své postoupila r. 1562 Mandalena strýci svému Janu staršímu Salavovi z Lipy a toliko sobě výměnek zabezpečila.

Jan starší Salava z Lipy zemřel r. 1575 a zboží, které neodprodal, dědilo jeho pět synů, Bořek, Matěj, Zdeněk, Vilém a Petr Salavové z Lipy. Aby se bratři lépe rozdělití mohli, prodali tvrz Malešov s dvorem, pivovarem, oborou⁸, chmelnicí, sady a vesnicemi příslušnými 18. května 1576 Jiříku Voděradskému z Hrušova na Suchdole a Dobřeni za 15 000 kop grošů českých.

Jiřík Voděradský spojil Malešov se Suchdolem, Dobřeni a co měl, v jedno panství malešovské. Jiřík byl muž skoupý, který se lichvařením velkého jmění domohl a tím se proti zemskému zřízení provinil. V roce 1580 byl zemským soudem odsouzen a setnut na hradě Pražském, jeho tělo bylo převezeno do Dobřeně, kde je pochován.

Po jeho smrti zůstaly některé statky v držení císaře Rudolfa II. a k těm náležel také Malešov. Královským správcem jmenován byl Mikuláš Náchodský z Babího († 1593) a po něm Jan Lvovický z Lvovic. Těch následoval r. 1598 Martin Vilhaim z Vustanova, později hejtman na Kolínsku. Od roku 1608 žádal nejvyšší mincmistr Hanibal Valdštejn královskou komoru, aby za jeho důchody dáno mu bylo zboží malešovské k užívání. Žádosti jeho bylo vyhověno. Poněvadž se však Valdštejn pak ani o hory, ani o zboží jím spravovaném nestaral, usnesla se komise královská, aby zboží malešovské opět k ruce krále postoupil, což Valdštejn bez rozpaků také roku 1612 učinil. Malešov spravoval pak Matyáš Násadnický z Valtinova a po něm r. 1616 Šebestian Rejšický.

Jelikož Rejšický byl zároveň hejtmanem kolínským, připojen byl Malešov t. r. ke Kolínu a poté spravován opět císařským hejtmanem malešovským Vilémem z Vustanova.

Správcové království postoupili roku 1620 zboží malešovské bratřím Malovcům, poněvadž jejich panství Hlubocké od císařských velice pleněno bylo. Po bitvě bělohorské zastavili císařští Malešov Elišce z Žerotína rozené z Valdštejna. Císař sice chtěl roku 1627 darovati Malešov jezuitům k založení koleje Kutnohorské. Eliška z Žerotína nabyla toto zboží r. 1627 za 63 500 kop grošů míšeňských a žádala 15. dne měsíce dubna 1631, aby jí byl ponechán komorní statek Malešov a Sion dědičně. Ten byl až dosud pod správou cis. hejtmána malešovského Viléma z Vustanova. Kolem roku 1645 prodala Eliška z Žerotína panství Jindřichu Volfu Berkovi z Dubé. Ten zemřel r. 1650 a panství dědili jeho nezletilí synové František Karel a František Antonín. Po dosažení plnoletosti převzal panství starší František Karel a zemřel roku 1663. Protože po jeho smrti bylo zboží malešovské velice zadluženo, prodali nařízení komisaři císařští 23. 6. 1666 Malešov, Suchdol, Dobřeň a pustou tvrz Miskovice atd. za 114 000 rýnských říšskému hraběti Janu Šporkovi, který tehdy byl generálem jízdy a majitelem zboží lysského a zámku Kuks.

⁸ to dosvědčuje, že již v XVI. století byla u Roztěže obora

Hrabě Jan Špork byl rodem z Dellbrück ve Westfálsku (1597 – 6. 8. 1679). Byl to muž neobyčejně vysoký a silný. Osobní nebojácností a hrdinstvím z prostého vojína jezdeckta se domohl hodnosti generála, třebaže neuměl číst a psát a původně byl obchodník. Ferdinandem III. byl jmenován (1647) svobodným pánem a obdržel statky. Za udatnou výpomoc při porážce Turků byl povýšen císařem Leopoldem I. do stavu hraběcího (1664). Zemřel dne 6. srpna 1679 a své statky odkázal synům Františku Antonínovi a Ferdinandovi. Malešovské panství připadlo Františku Antonínovi.

Hrabě František Antonín Špork (8. 5. 1662 – 30. 3. 1738) podepsal 8. 3. 1698 zakládací listinu kláštera na Vysoké pro tři mnichy z řádu augustiniánského kláštera v Lysé n. Labem. Když byl v roce 1695 v lázních karlovarských, vyhrál na saském kurfiřtovi Fridrichovi Augustovi (pozdější král polský) sázku v obnosu 1 400 dukátů a peníze tyto věnoval na stavbu tohoto kláštera. Klášterní kaple byla zasvěcena sv. Janu Křtiteli. K tomuto klášteru bylo od loveckého zámku v Roztěži vysázeno podél cesty 1 100 lip, z kterých se do dnešní doby zachovalo pouze torzo. Klášter vyhořel 30. 4. 1834 po úderu blesku.

František Antonín, který nechal panství velice zpustnouti, a když nebylo možno na Malešově bydleti, prodal jej 20. června 1699 hraběti Františku Antonínu Halleveilu, pánu na Čechtích a Jeníkově za 280 000 rýnských. Zboží malešovské koupil 20. října 1710 kanovník v Bambergu, Würzburgu a Komburgu Johann Franz Karl svobodný pán z Osteinu za 400 000 rýnských, který je daroval 11. října 1717 svému synovci Johannu Franzi Heinrichu Karlovi z Osteinu (2. 2. 1693 - 29. 4. 1742). Hrabě Johann Franz Heinrich Ostein byl říšský dvorní rada, vyslanec v Petrohradě a prezident říšské dvorní rady.

Johann Franz Heinrich Karl prodal 4. prosince 1725 Malešov Karlu Jáchymovi hraběti z Brédy, který vlastnil Ratboř a Červené Pečky, za 600 tisíc rýnských. Když tento zabředl do dluhů a nemohl je zaplatiti, připadlo velice zadlužené zboží Malešovské r. 1744 věřitelům jeho. Pan Johann Franz Heinrich Karl z Osteinu měl na tomto panství ještě dluh 139 857 rýnských nedoplačené sumy trhové, proto odevzdány jsou statky malešovské dne 14. února 1744 jeho zástupcům k spravování a Malešov zůstal v jeho rodě do roku 1809. Po jeho smrti dědí panství jeho syn Johann Friedrich Karl Maximilian (12. 4. 1735 v Petrohradě † 25. 4. 1809) hrabě von Ostein, svobodný pán na Pleši a Weinmarku, nejen poslední mužský člen rodu Osteinů, ale především majitel panství a zámku Malešov, Roztěž a Dačice na Moravě. Hrabě Johann Friedrich Karl Maximilián založil roku 1798 Maxovnu, roku 1799 Bedřichov (Friedrichsdorf) a roku 1807 Karlov. K Malešovu již od roku 1776 náležel i Suchdol.⁹*

Johann Friedrich Karl Maximilián, hrabě von Ostein, se v roce 1759 oženil s Ludovikou Charlottou Marií Annou v. Dalberg (1739 – 1805). V následujícím roce se jim narodila dcera, která se však dožila pouze necelých čtyř let. Proto adoptoval syna svého švagra, synovce Friedricha Karla Antona, svob. pána von Dalberg (8. 10. 1787 – 22. 11. 1814), příslušníka starého šlechtického rodu původem z Porýní, a odkázal mu svá panství včetně Malešova. Spolu s oběma panstvími přijal baron Dalberg i příjmení a erb zesnulého strýce. Friedrich Anton Ostein-Dalberg byl povýšen v roce 1810 do hraběcího stavu. Jako voják sloužil od srpna 1813 u Schwarzenberských hulánů, zúčastnil se protinapoleonských tažení a bitev u Hanau a Brienne. 31. ledna 1814 byl zraněn kartáčovou střelou a na následky zranění a válečných útrap 22. listopadu 1814 zemřel. Jeho snoubenka Luisa Sturmfeder von Oppenweiler¹⁰ se již neprovdala a později se stala vychovatelkou budoucího císaře Rakouska-Uherska Františka Josefa I. Friedrichovým dědicem se stal jeho bratr Karl Anton Maximilian von Dalberg (3. 5. 1792 – 20. 3. 1859), který však zdědil pouze majetek, ale ne již jméno a erb Osteinů. Oženil se s Marií Charlottou, baronkou Sturmfeder von Oppenweiler

⁹ Kutnohorská slovesná i obrazová díla, díl druhý, část I., vydání 1912

¹⁰ v letech 1830 – 1840 byla vychovatelkou Františka Josefa I. a jeho sourozenců, dvorní dámou císařovny Karoliny Augusty

(28. 1. 1791 – 22. 10. 1866)¹¹, a roku 1816 se mu podařilo získat český inkolát (české občanství). Dědicem Karla Antona se stal 20. března 1859 jeho syn Friedrich Ferdinand Franz Egbert (9. 12. 1822 – 19. 9. 1908), člen panské sněmovny, ale také významný ornitolog, sběratel motýlů a minerálů.

Friedrich Ferdinand měl se svou chotí Marií Kunigundou v. Vittinghoff-Schell (1. 3. 1827-29. 5. 1892) osm dětí, z nichž řada se narodila či zemřela na zámku v Dačicích. V závěti rozdělil svá panství mezi dva syny. Pro mladšího Friedricha byly vyčleněny Dačice. Majetek v Německu, panství Malešov a také Řečice na Moravě zdědil Karl Heribert. Oba bratři se skutečně po smrti svého otce v roce 1908 o panství podělili podle závěti.

Karl Heribert Dalberg započal v roce 1909 s přestavbou a úpravami zámku v Roztěži. Svého otce však baron Karl Heribert přežil pouze o dvanáct let. Zemřel 8. září 1920 na zámku v Roztěži. Z manželství s hraběnkou Marií Gabriellou v. Spiegel zum Diesenberghanxleden (* 15. listopadu 1854) měl tři dcery, vytoužený mužský potomek chyběl. Vzhledem k tomu, že se obě starší dcery ani nedožily počátku dvacátého století, stala se dědičkou Malešova a Roztěže třetí dcera Maria – Anna, svobodná paní von und zu Dalberg (*11.3. 1891). Rodu Dalbergů nebylo přáno se dožít dnešních dnů, tak jako mnohým dalším rodům, např. Chotkům.

Zmíněný Fridrich Egbert († 9. 3. 1914), bratr Karla Heriberta, měl sice dva syny, oba však zůstali svobodní a bezdětní. Smrtí mladšího z nich, Johanna Evangelisty 21. 4. 1940 v Dačicích, starobylý rod v mužské linii vymřel.

Dalbergové patřili mezi staré německé rody, jejichž původní panství se rozprostírala kolem Rýna. Po získání nového majetku se jedna větev usadila v Malešově, na Moravě v Dačicích a Markvarci. O vážnosti tohoto rodu svědčí volání heroldovo při každé císařské korunovaci v Německu: „Není tu žádný Dalberg?“ Mezi předky tohoto rodu nacházíme významné osobnosti: Heribert, r. 990 arcibiskup kolínský, později prohlášený za svatého. Johann, v 15. století biskup wormský, kurátor univerzity heidelberské. Položil základ ke slavné bibliotéce heidelberské (bibl. Palatina). Adolf (1678 – 1737), který založil roku 1734 univerzitu ve Fuldě, Wolfgang Heribert (1750 – 1806), intendant mannheimského divadla, jehož zásluhou byli poprvé uvedeni Schillerovi Loupežníci či Karl Theodor Anton Maria (1744 – 1817), který byl posledním mohučským kurfiřtem a primasem Rýnského spolku.¹²

Po smrti Johanna Evangelisty zůstala rodu jen linie ženská, reprezentovaná však pouze jedinou osobou, již výše zmíněnou Marií-Annou. Ta se provdala v roce 1912 za prince Franze Emanuela zu Salm-Salm (1876–1964). Marie-Anna, nyní tedy princezna zu Salm-Salm, bydlela na Roztěži. Její matka Gabriele zemřela na zámku v Roztěži 6. 2. 1936 ve věku nedožitých dvaosmdesáti let. Po jejím úmrtí se panství Malešov a zámek Roztěž dostaly do rukou zcela jiného rodu, a to Salm-Salmů.

Rod Salmů je velice rozšířenou a rozvětvenou rodinou a dělí se do mnoha a mnoha rodových linií. Je zajímavé, že linie Salm-Salm se českých zemí prakticky netýká, pouze s výjimkou zmíněného prince Franze Emanuela, jemuž se podařilo získat majetek v Čechách právě sňatkem s Marií-Annou. Jeho dědicem se měl stát syn Franz-Karl (*22. února 1917), ale v důsledku nacistické okupace českých zemí a druhé světové války se tak nestalo¹³. Před jejím skončením v dubnu 1945 také rodina Salm-Salmů roztěžský zámek opustila.

¹¹ Maria Charlotta byla sestrou Luisy, snoubenky Friedricha Antona Ostein-Dalberga.

¹² Ottova encyklopedie obecných vědomostí – díl VI. Str. 874

¹³ Druhý syn Alfred (* 16. února 1920) padl 30. července 1944 ve Francii

Oba bývalí majitelé Roztěže zemřeli v německém Loburgu u města Magdeburg. Franz Emanuel Konstantin (* 29. srpna 1876) zemřel 10. ledna 1964. V osobě osmaosmdesátileté princezny Marie-Anny († 22. února 1979) odešel poslední žijící potomek rodu Dalbergů.¹⁴

Tím také končí historie panských rodů na panství Malešov a zámku Roztěž.

Jen několika řádky ještě zůstaneme u historie obce a podíváme se na přehled v minulosti úřadujících starostů v obci Roztěž:

Mergl Emanuel, místní starosta Roztěže

do roku 1927

Jandejsek Josef, mlynář ze Staré Lhoty

od roku 1927 do 27. 9.1931

Herel Bedřich z Roztěže

od 27. 9.1931 do 12. 6.1938, kdy se konaly

poslední volby c Československé republiky a starostou obce byl opět Bedřich Herel

Říha František z Roztěže byl po skončení války prvním předsedou národního výboru

Líbal Bedřich z Nové Lhoty

od roku 1954 do 26. 5.1957

V roce 1960 došlo ke sloučení místních národních výborů Roztěž, Tuchotice-Karlov a Vidice společnou obec Vidice s obecním úřadem ve Vidicích.

Novější historie obce

24. 8. 1898 byla na Roztěži shromáždění, kde si občané připomněli zrušení roboty. Této slavnosti se zúčastnili občané všech obcí malešovského panství v krojích, včetně alegorických vozů.

Dne 1. srpna 1914 začala I. světová válka. V obcích nastala velká bída. Na základě mobilizace byla začátkem srpna 1914 odvedena většina mladých mužů od sedmnácti do padesáti let, zejména k 21. pěšímu pluku v Čáslavi. Doma zůstaly jen ženy, děti a starci. V této hrozně válce padli také mnozí občané z Roztěže: Skala František, dělník ve dvoře (1882 -1914), Dytrych Antonín, poklasný ve dvoře (1877 - 1915), Janko František z čp. 22 (1865 - 1917), jeho syn František (1898 - 1917) a Bydžovský Josef z čp. 11 (1897 - 1918).

Je pochopitelné, že „naši“ nechťeli bojovat za Rakousko-Uhersko, a tak dezertovali k „nepříteli“. V zahraničí se začal organizovat odboj a byly založeny Československé legie, které bojovaly za náš samostatný stát. Také naši občané bojovali jako legionáři, zejména v Rusku: např. Hála Josef z Roztěže čp. 4 (* 25. 3. 1888), dále Jednota Václav (* 24. 8. 1891), Krtíl Josef (* 8. 7. 1883) a Živný Alois (* 18. 8. 1885) ze Lhot. Čest jejich památce.

V letech 1916-17 byly pro válečné účely zabaveny a odvezeny zvony z kapličky u Lázní, ze zámecké kaple a ze zvoničky vedle kapličky v Roztěži.¹⁵

Dne 28. října 1918 byla vyhlášena samostatná Československá republika. Konečně nastala svoboda. Život na vesnici se tehdy příliš nezměnil. Konečnou ránu šlechtickému velkostatkovému podnikání zasadila až první pozemková reforma, která se v naší obci začala realizovat roku 1929. Národní shromáždění ČSR vydalo dne 9. listopadu 1918 zákon č. 32 o obstarání velkostatků a dne 16. dubna 1919 byl vydán zákon č. 215 s doplňkem č. 387 ze

¹⁴ Almanach českých šlechtických rodů, Praha 1999, s. 110.

¹⁵ zvony byly o váze: z kapličky u Lázní – 20 kg, ze zvoničky v Roztěži – 10 kg a ze zámecké kaple o váze 51 kg. (Kutnohorsko slovem a obrazem Díl II. Část II. Vydání 1914 str. 463)

dne 11. července, týkající se záboru pozemkového majetku. Na základě těchto zákonů nastaly velké přesuny ve vlastnictví půdy. Velkostatkům byla zabrána půda nad 250 ha celkové výměry, z toho 150 ha orné půdy.

Stát zabral velkostatky a založil pozemkový úřad, který postupně z velkostatků odprodával půdu přihlašovaným a oprávněným uchazečům dle předem stanovené ceny. Činnost pozemkového úřadu byla zahájena v roce 1919 s tím, že budou pozemky dávány do nuceného pachtu na dobu šesti let dle § 63 záborového zákona. Nároky na přiděl měli jen ti, kteří neměli více než 8 ha (40 měr) půdy, nebyli starší 60 let a měli vlastní budovy.

Malešovskému panství zůstaly pouze statky Malešov, Bilijov, Roztěž a Zdeslavice, které byly propachtovány. Oddělená část pozemků byla přidělena rolníkům a obcím.

K dalším meziválečným událostem, o nichž vypráví kronika, patří založení obecní knihovny roku 1924. Byla zřízena v domku čp. 3. Knihovníkem byl až do jejího zrušení pan Stanislav Beneš.

V dubnu 1927 byla postavena na podnět místního starosty pana Emanuela Mergla hasičská kolna na střikačku. Dále se v tomto roce konaly volby. Starostou obce byl zvolen pan Josef Jandejsek, mlynář ze Staré Lhoty.

Rok 1929 se podle kroniky vyznačoval zvláště velmi nepříznivým počasím. Nejdříve začátkem roku udeřila krutá zima. Napadlo velké množství sněhu a uhodily třeskuté mrazy, klesající až ke 40°C. Zmrzly hlavně ovocné stromy, zejména však nově vysazená třešňovka. Zmrzlo rovněž mnoho zvířete a ptactva. Dne 4. června se po sedmé hodině večerní přihlala obrovská bouře s vichřicí a padaly kroupy. Byly vyvráceny stromy i s kořeny a úroda byla úplně zničena. Dne 13. září byl prvně u nás zapnut elektrický proud.

Dne 27. září 1931 se konaly obecní volby a starostou obce byl zvolen pan Bedřich Herel z Roztěže čp. 5.

V roce 1934 přišlo katastrofální sucho. Žně proběhly o měsíc dřív s velmi malými výnosy. Dobytek nebylo kde pást ani čím krmit, a tak jej hospodáři prodávali pod cenou. V tomto roce bylo postaveno čp. 24. V roce 1935 bylo ještě větší sucho než v roce předešlém.

Dne 12. června 1938 se uskutečnily poslední volby v Československé republice. Starostou obce byl opět zvolen pan Bedřich Herel.

V roce 1939 byla zakoupena nová motorová střikačka. Dále byla opravena hasičská kolna, do které byl zaveden elektrický proud. Na zámek a lesní úřad byl tohoto roku z pošty v Malešově zaveden telefon.

V roce 1938 byly od republiky odtrženy Sudety a české pohraničí zůstalo osídlené převážně sudetskými Němci. Nastal konec I. republiky. Dne 15. března 1939 nacistické Německo obsadilo zbytek českého území a začalo období okupace. Roku 1939 vypukla II. světová válka. Seběmenší náznak odporu nacisté tvrdě potlačovali a své oběti vraždili nebo je posílali na smrt do koncentračních táborů. I nás tato doba tvrdého útlaču zasáhla. Roku 1943 byl popraven pan Emil Procházka, mlynář z Rabštejnky. Stalo se tak na základě udání, neboť dotyčný měl schováno 40 q pšenice. V únoru 1945 se na zámku, v hostincích U Bílků a v Lázních ubytoval zdravotní oddíl Němců na ústupu. Dne 8. května 1945 nacistické Německo kapitulovalo a naše republika byla osvobozena. Dne 12. května 1945 odpoledne k nám přijeli první dva ruští vojáci – průzkumníci - na motocyklu zn. JAWA. Občané je s nadšením uvítali a pohostili.

Prvním předsedou národního výboru byl hned po válce zvolen pan František Říha z čp.24.

V roce 1946 byl rozparcelován roztěžský dvůr a byl přidělen dvěma nájemcům, a to panu Rohlíkovi a panu Pochobradskému. Domy, které patřily k velkostatku, byly rozděleny pro jejich nájemce. Jednalo se o čp. 16 pana Rohlíka, čp. 17 pana Pochobradského, čp. 13 pana Šimka, čp. 18 pana Šance, čp. 19 pana Cirkla, čp. 27 pana Hamerleho, čp. 28 pana Maliny a čp. 29 paní Dytrychové. Byla provedena II. pozemková reforma a celý velkostatek byl rozdělen mezi rolníky. Ti však nemohli svoji půdu dlouho obhospodařovat, neboť 25. února 1948 došlo ke komunistickému převratu. Byl zestátněn průmysl, banky, doly a také každá živnost.

To se podstatně dotklo i našich vesnic. Začala se zakládat jednotná zemědělská družstva. Hlavní podíl na zakládání družstva u nás měli novináři, kteří získali od státu do vlastnictví roztěžský zámek. Ti pak chodili od jednoho domu k druhému a přesvědčovali rolníky o výhodách socializace zemědělství. Dne 20. května 1950 byli zdejší rolníci svoláni na zámek, kde byl ustaven přípravný výbor zemědělského družstva. Předsedou přípravného výboru se stal pan František Říha z čp. 24, dalšími členy byli Oldřich Bílek z čp. 12, Josef Folprecht z čp. 11, František a Jaromír Kratochvílovi z čp. 31, Čeněk Pochobradský z čp. 17 a Bedřich Líbal z Nové Lhoty z čp. 10. Žně a podmítka byly roku 1950 provedeny postaru.

Družstevníci převzali do společného hospodaření veškerou pachtovanou a obecní půdu, která byla roztroušena na různých místech katastru obce. Pozemky bylo nutné scelit a uskutečnit tzv. HTÚP¹⁶. Po provedení HTÚP byly 14. září 1950 za velké slávy rozorány meze. Před traktory tehdy kráčel průvod s prapory a kapelou. JZD Roztěž se stalo prvním družstvem na Kutnohorsku, na jehož pozemcích byly meze rozorány.

Rolníkům, kteří v té době nechtěli vstoupit do JZD, byly přiděleny pozemky na okraji katastru, mnohdy zaplevelené a méně úrodné. I nadále byl na ně činěn nátlak, aby do JZD vstoupili. K tomu je přesvědčovali novináři a agitátoři z továren, především z Prahy. Pro zastrašení těch vytrvalých, kteří vstup do JZD nadále odmítali, byli do vyšetřovací vazby vzati pan Alois Pokorný z čp. 6 a pan Hybl z Nové Lhoty čp. 3. Ten byl dokonce uvězněn asi na jeden rok. Roku 1955 byl z Roztěže jako kulak vystěhován pan František Rohlík z čp. 16 i s rodinou.

Nebyla to lehká doba, a tak jen pro dokreslení uvádím z kroniky příklad za všechny. Když si manželka krmiče usmyslela, že se jí nelíbí byt v jejím domku a chce jiný, bylo jí vyhověno. Z čp. 13 byla bez náhrady vystěhována rodina pana Josefa Šimka a nastěhovala se sem její rodina a svůj domek pronajala jinému. Teprve po 18 letech, v roce 1968, byla napravována spáchaná křivda a čp. 13 bylo vráceno zpět původnímu majiteli panu Šimkovi, který se sem však již nevrátil a přenechal je svému synovci panu Bohumírovi Zeminovi.¹⁷

Po celý rok 1951 se přistavovaly vepřín a kolna na stroje a adaptoval se kravín ve dvoře. Začátkem června 1951 byl proveden svod dobytka od jednotlivců ke společnému ustájení.

Roku 1952 se započalo se stavbou drůbežárny v Nové Lhotě, která však v důsledku výstavby vodní nádrže na Vrchlici byla později zbourána. Po žních tohoto roku došlo v JZD k velkým organizačním změnám, neboť do družstva vstoupili pod nátlakem další rolníci z Roztěže i okolních osad. Od té doby byla celá obec družstevní. Zemědělcům byly odebrány všechny stroje a dobytek byl sveden ke společnému ustájení. Nechat si mohli pouze jednu krávu. Předsedou JZD byl zvolen pan Bedřich Herel z čp. 5.

Roku 1953 byla snížena záhumenka z 1 ha na 0,5 ha včetně zahrady. Ve dnech 1.-3. června proběhla měnová reforma, při které byli lidé připraveni téměř o všechny své finanční prostředky.

¹⁶ hospodářsko-technickou úpravu půdy

¹⁷ „Paměti hasičského sboru v Roztěži“ str. 261

Roku 1955 byl předsedou JZD zvolen pan Josef Mrňák ze Staré Lhoty. Tento rok přinesl dobré hospodářské výsledky a hodnota pracovní jednotky stoupla z 18 na 19 Kčs.

Roku 1960 činila hodnota pracovní jednotky už jen pouhých 14 Kčs. V tomto roce došlo pod nátlakem okresních orgánů ke sloučení JZD Roztěž s JZD Vidice a JZD Tuchotice-Karlov, ve kterých byla hodnota pracovní jednotky přes 20 korun. Předsedou nového družstva byl zvolen pan Josef Šourek z Karlova. Zároveň v tomto roce došlo ke sloučení Místních národních výborů Roztěž, Tuchotice a Vidice. Od této doby tvoří Roztěž spolu s Novou Lhotou, Karlovem, Tuchoticemi a Vidicemi společnou obec Vidice s Obecním úřadem ve Vidicích.

Dne 1. ledna 1974 byla sloučena JZD Vidice, Miskovice a Suchdol. Předsedou družstva byl zvolen pan Jiří Michal a po jeho smrti 6. března 1986 se dne 28. března novým předsedou stal pan Ing. Miroslav Jírovský.

Zpracoval: březen 2010 Jan Herel

Použitá literatura:

- Sedláček, August. Hrady zámky a tvrze království českého díl XII.
Zavadil Ant. J. Kutnohorský slovem a obrazem, díl II. část I.. 1912.
František Palacký. Popis království Českého. Praha 1848
Dudák Vladislav. Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran. Praha – Kutná Hora 2004.
Preiss Pavel. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách. Paseka 2003.
Ottova encyklopedie obecných vědomostí
Ministerstvo lesního a vodního hospodářství ČSR. Praha 1975. Vodní dílo Vrchlice.
Grimm, František. Vysoká, vrch a zřícenina u Kutné Hory. 1937
Folprecht, Čeněk. Kronika obce Roztěž 1920 - 1968.
Červený Jaroslav. Putování do Roztěže. 1940.
Šťastný Radko. Kutná Hora a okolí. 1968.
Rederer Luděk. Zkušenosti z provozu vodárenské nádrže Vrchlice.
Berní rula – svazek 10 kraj Čáslavský I. Praha 1953
Bisová Jana. Osteinové v Německu a českých zemích. Muzejní a vlastivědná práce – Časopis společnosti přátel starožitností, roč.38 (108), 2000, č.1, s.18-28.
Bisová Jana. Dalbergové v českých zemích. Dačický vlastivědný sborník 2005
Památky Kutnohorska, nemovité kulturní památky okresu Kutná Hora. Kutná Hora 1998
Historie a současnost JZD Družba Suchdol - 1989
Legionáři okresu Kutná Hora (1914 – 1920), Kutná Hora 2001
Krtil Ladislav. Historie Malešova. 2000.

fotografie Staré Lhoty, pan MUDr. Miloslav Hybl